

ΣΟΦΙΑ ΑΥΓΕΡΙΝΟΥ

Τρεις κόρες

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΘΗΝΑ 2017

ΝΕΦΕΛΗ / ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Σοφία Αυγερινού, *Τρεις κόρες*

Πρώτη έκδοση, Μάιος 2017

Φωτογραφία εξωφύλλου: Shutterstock
Φωτογραφία οπισθοφύλλου: Πειραιάς 1922,
American National Red Cross photograph collection
(Library of Congress)

Σχεδιασμός βιβλίου: Περικλής Δουβίτσας

Διόρθωση: Δημήτρης Αλεξάκης

ISBN: 978-960-504-194-6

Για την ελληνική έκδοση:

© Εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ και Σοφία Αυγερινού

Ασκληπιού 6, Αθήνα 106 80

τηλ.: 210 3639962 – fax: 210 3623093

e-mail: info@nnet.gr

<https://nefeli.fairead.net/avgerinou>

Στις κόρες μου, Μυρσίνη και Αριάδνη

Μια μέρα, στο σύνορο

Μια μέρα θα στήσουν δυο σειρές συρματοπλέγματα ηλεκτροφόρα και ανάμεσα θα είναι η χώρα του κανενός, ένα λασπωμένο χαντάκι σπαρμένο με δόντια δράκων. Εμείς θα στέκουμε από τη μια μεριά και θα φωνάζουμε, οι άλλοι θα προσπαθούν να σκαρφαλώσουν στον φράχτη και θα πέφτουνε κάτω σαν περιστέρια που κούρνιασαν σε λάθος σύρμα. Με την πρώτη σταγόνα της βροχής οι οπλισμένοι γίγαντες θα ξεφυτρώσουν απ' τη λάσπη και εμείς θα τους ζητήσουμε να εξολοθρεύσουν τους άλλους. Μα δεν θα ξέρουν τη γλώσσα μας και δεν θα καταλάβουν τη διαταγή μας. Θα μας χτυπήσουν όλους χωρίς να ζητήσουν ταυτότητα.

Μια μέρα το νερό που μας χωρίζει θα αποτραβηχτεί. Και θα βρεθεί μέσα το αρχαίο σανδάλι μιας κόρης και το παιχνίδι που βούλιαξε μαζί με το παιδί του. Είναι αδιάβατο το σύνορο, θα πουν. Είναι μια άβυσσος που μέσα της βυθίστηκαν τα περασμένα. Ό,τι έφυγε, δεν επιστρέφει. Κλείσε τα μάτια, βούλωσε τα αυτιά σου με κερί και πέρνα τα στενά προτού σε αρπάξουν οι σειρήνες. Φύγε μπροστά και μην κοιτάξεις πίσω. Όποιος χάθηκε, χάθηκε.

Μην τους ακούς. Γύρισε πίσω και δες με. Είμαι η πόλη που κάηκε, το λάθος που ξεθώριασε, ένα πρασινοσιμέντο κιονόκρανο στον πάτο της θάλασσας. Δεν έχω φύγει, με κουβαλάς. Όπου είσαι εσύ, είμαι παρών. Όπου λείπεις, δεν είμαι πουθενά. Είμαι μια πέτρα σπασμένη. Μη μ' αφήσεις να βουλιάξω. Μαζί μου θα βουλιάξεις κι εσύ.

Αθήνα, 7 Δεκεμβρίου 2015, 4:30 π.μ.

Έρθα κοντά σου. Η μητέρα σου πήγε να πάρει έναν καφέ. Έχει μαύρους κύκλους κάτω από τα μάτια. Έλα, πάμε να ποτίσουμε το δέντρο που φυτέψαμε. Ήταν πέρσι το καλοκαίρι, είχες φυλάξει ένα κουκούτσι από βερίκοκο στην τσέπη, θυμάσαι;

Αθήνα, 20 Νοεμβρίου 2015

Ο ήλιος τού ζέστανε το πρόσωπο, καθώς βγήκε από το αστυνομικό τμήμα. Η ώρα ήταν δυόμισι. Η ταυτότητα του είχε φάει όλη τη μέρα. Έστριψε δεξιά στη Φωκίωνος και προχώρησε μέχρι το 24. Άσπρο μάρμαρο –μαυρισμένο πια– σε όλη την πρόσοψη, αέτωμα πάνω από την είσοδο και μαρμάρινες κουπαστές στους εξώστες. Η εξώπορτα παρέμενε κλειδωμένη μέρα νύχτα, ύστερα από τις αλλεπάλληλες διαρρήξεις και τους καβγάδες των συμμοριών που είχαν αναστατώσει την περιοχή. Στα δεξιά μια ξύλινη πόρ-

τα οδηγούσε στα διαμερίσματα του υπογείου. Εκείνη την ώρα μια ηλικιωμένη κοκκινομάλλα έβγαине φορώντας ρόμπα με φανταχτερά λουλούδια. Πίσω της ακολουθούσαν νωχελικά δυο γάτες. Ήταν η Ευρύκλεια, η μοναδική γειτόνισσα με την οποία μπορούσε να πει μια κούπα καφέ και να μιλήσει χωρίς να μετράει τα λόγια του. Τον ήξερε από παιδί, μέσα του την έλεγε δεύτερη μάνα, καμιά φορά και πρώτη, όταν η κυρα-Αρετή κλειδαμπαρωνόταν μέσα στον σκληραγωγημένο και εγκαταλελειμμένο εαυτό της.

Ανέβηκε στον δεύτερο με το ασανσέρ. Και να σκεφτείς πως η γριά θεία του, τότε που έμενε εδώ, ανέβαινε πάντοτε από τις σκάλες. Η κλειδαριά είχε σφίξει πάλι από την υγρασία των τελευταίων ημερών. Καμιά μέρα θα κλειδωνόταν απέξω και θα έπρεπε να τρέξει στη μάνα του να βρει καταφύγιο. «Άνοιξε μου, μαμά. Κρυώνω, μαμά». Πέταξε κλειδιά και κινητό στη ροτόντα του σαλονιού και τράβηξε για το λουτρό. Κοιτάχτηκε στον καθρέφτη και βρήκε πως ήθελε ξύρισμα. Πώς θα τον έβλεπε αύριο η κόρη του σ' αυτά τα χάλια. Ένωσε ξαφνικά μεγάλη στεναχώρια και ξυρίστηκε άτσαλα, ρίχνοντας κλεφτές και ένοχες ματιές στο είδωλό του.

Σε δέκα λεπτά κατέβηκε στο υπόγειο. Από την πίσω μεριά το σπίτι της Ευρύκλειας έβλεπε στον ακάλυπτο, στο κέντρο του οποίου φύτρωνε μια τεράστια ακακία που έφτανε μέχρι το δικό του μπαλκόνι. Στα γυμνά κλαδιά της είχαν απομείνει ρούχα και παιχνίδια που έπεσαν κάποτε από τους πάνω ορόφους, και κανείς δεν μπόρεσε ή δεν θέλησε να τα μαζέψει.

Όταν κάθισαν στη φορμάικα της κουζίνας με τους αχνιστούς καφέδες μπροστά τους, άρχισε να βρέχει. Της είπε για την καινούργια ταυτότητα, μα εκείνη άλλο είχε στο μυαλό της, γιατί κατέβασε καυτό τον καφέ της, και σαν να το πήρε απόφαση, τον ρώτησε μήπως το είχε μετανιώσει που άφηνε την κόρη του και πώς δεν φοβόταν μάλιστα τώρα, λίγες μέρες ύστερα από την επίθεση στο Παρίσι. Ο Νικόλας την κοίταξε αμήχανα. Δεν είχε σκεφτεί πολύ συγκεκριμένα γι' αυτό το θέμα. Για την ακρίβεια, δεν ήθελε γενικώς να σκέφτεται. Κι έτσι η Ευρύκλεια τον πέρασε για γενναίο. Στον πρώτο όροφο ο κύριος Γιώργος είχε βάλει ηλεκτρική σκούπα και το βουητό σκέπασε τον απόηχο των συζητήσεων από τη διπλανή καφετέρια. Για ποιο λόγο προτιμούσε να μένει στο υπόγειο, τη ρώτησε. Στο υπόγειο έμεναν μόνο μετανάστες. Κι έμπαζε και νερά.

«Εδώ αισθάνομαι πιο άνετα, με τους ξένους», χαμογέλασε η γυναίκα, «με τις γάτες μου, με τα σκυλιά μου... Κι έπειτα, δεν έχω πού αλλού να πάω. Το σπίτι στο χωριό είναι πια ερείπιο».

«Τώρα που το σκέφτομαι», της είπε, «εσύ ή στο υπόγειο θα έπρεπε να είσαι ή στο ρετιρέ».

Η Ευρύκλεια γέλασε. «Ναι, αλλά εκεί είναι ο Αγγελόπουλος. Με φαντάζεσαι εμένα δίπλα στη βεράντα του Αγγελόπουλου;».

Ο Νικόλας γέλασε κι αυτός. Όταν είχε μετακομίσει στην πολυκατοικία, μετά το διαζύγιο, ο Αγγελόπουλος τον είχε καλέσει για φαγητό. Λαχταρούσε φαίνεται να αποκτήσει έναν γείτονα πανεπι-

στημιακού επιπέδου και προοδευτικών αντιλήψεων. Γιατί ακαδημαϊκή μόρφωση είχε και ο δικαστής του τέταρτου, αλλά όταν έμπαινες στο σπίτι του, νόμιζες πως έμπαινες στο Κακουργιοδικείο της Σανταρόζα, τόσο σκοτεινό και βλοσυρό όσο και το βλέμμα του ηλικιωμένου δικαστικού λειτουργού. Ο Αγγελόπουλος ήταν αρχιτέκτονας σε ανερχόμενη τεχνική εταιρεία, με διασυνδέσεις στο κυβερνών κόμμα. Όταν ο Νικόλας μπήκε στο διαμέρισμά του, κρατώντας ένα κουτί σοκολατάκια με φουντούκι, ένωσε αίφνης σαν φτωχός συγγενής. Το σπίτι ήταν πλήρως ανακαινισμένο, με γυαλιστερό ξύλινο πάτωμα, τζάκι, κουζίνα με πάσο και ίνοξ ψυγείο, μπαράκι, χούμ σίνεμα και άπλετο φως, καθώς δεν υπήρχαν καθόλου κουρτίνες μπροστά στις τεράστιες μπαλκονόπορτες. Του φάνηκε πως είχε εισέλθει σε κάποια μαγική διάσταση και κοίταξε γύρω του αμήχανα, μην ξέροντας πού να πατήσει με τα φθαρμένα του παπούτσια. Ούτε τα παραδοσιακά σοκολατάκια του ήταν άξια να ακουμπήσουν σ' αυτό το υπερπολυτελές γυάλινο κόφι τέιμπλ. Ο Αγγελόπουλος έβαλε τζαζ στα μεγάφωνα και πήγε να φωνάξει τη γυναίκα του. Την κόρη του την περίμεναν να γυρίσει σε δυο ώρες από μια φίλη της που είχε πάει για φαγητό. Εμφανίστηκε η σύζυγος, μια φιγούρα βγαλμένη από περιοδικό. Φορούσε ένα κομψό ροζ φόρεμα μέχρι το γόνατο, ασορτί γόβες και πέρλες στον λαιμό. Με τα ξανθά μαλλιά της έλαμπε στο φως του ήλιου που πλημμύριζε το σαλόνι. Το μωρό στην αγκαλιά της κοιμόταν γαλήνια, χαμογελαστό σαν παιδί από

διαφήμιση. Όση ώρα κράτησε το ποτό, το φαγητό και ο καφές, ο Νικόλας επιστράτευσε όλη την άνεση που ποτέ δεν είχε και προσπάθησε να κρύψει όσο γινόταν τα κουσούρια της δικής του ζωής, που φάνταζε απίστευτα αποτυχημένη σε σύγκριση μ' εκείνη του Αγγελόπουλου. Είχε μόλις χωρίσει και, παρά το πτυχίο και το διδακτορικό στη Φιλοσοφική της Αθήνας, έβγαζε τα έξοδά του με κάποιες ώρες σε φροντιστήριο και δυο-τρία ιδιαίτερα – και τον βοηθούσε και η μητέρα του, στην οποία πήγαινε συχνά για φαγητό. Δεν είχε καταφέρει ούτε δημόσιος υπάλληλος να γίνει, ούτε να διοριστεί σε δημόσιο σχολείο – παλαιότερα ανθούσαν τα ιδιαίτερα και δεν ήθελε να αφήσει την Αθήνα. Μετά, όταν παντρεύτηκε, τα βόλευαν με τα δικά του έσοδα και τον μισθό της γυναίκας του. Τώρα είχε αναγκαστεί να φύγει από το σπίτι τους και να εγκατασταθεί στο παλιό δυαράκι της μακαρίτισσας της γιαγιάς, που μέχρι τότε το νοίκιαζε ένα ζευγάρι Πολωνών, οι οποίοι ξαναγύρισαν στην πατρίδα τους. Είχε προσπαθήσει ειλικρινά να συμεριστεί τα ενδιαφέροντα και τις πολιτικές και καλλιτεχνικές ανησυχίες του Αγγελόπουλου, αλλά μάλλον οι ανησυχίες ενός αρχιτέκτονα και ενός φιλολόγου απέχουν όσο η «Αφροδίτη» του Νταλί από την «Αφροδίτη της Μήλου». Η επίσκεψη ήταν γενικάως ένα μαρτύριο, στο οποίο κανένας από τους δύο δεν υπέβαλε ξανά τον εαυτό του.

Σηκώθηκε και χαιρέτισε την Ευρύκλεια κάπως βιαστικά. Όταν ανέβηκε στο διαμέρισμά του, του φάνηκε υπερβολικά μικρό. Περιηγήθηκε λίγο στο δια-

δίκτυο, αναζητώντας επιπλέον πληροφορίες για τη Γερμανία και ενδιαφέροντα μέρη στο Βερολίνο που θα μπορούσε να επισκεφθεί μόλις θα έπιανε δουλειά. Έκλεισε κι ένα εισιτήριο για το θέατρο. Τη συνέντευξη την ίδια δεν ήθελε να τη σκέφτεται. Εδώ που τα λέμε όμως, θα έπρεπε τουλάχιστον να «ξεσκονίσει» λίγο τα γερμανικά του. Σκέφτηκε έναν έναν τους γνωστούς του και κατέληξε στον Κυριάκο, που ήταν καθηγητής γερμανικών. Ευτυχώς ο Κυριάκος είχε τελειώσει με τα σημερινά μαθήματα και ήταν εύκαιρος για έναν καφέ, αλλά κοντά στο σπίτι του, στα Εξάρχεια, γιατί το βράδυ στις εννιά είχε να πάει σ' ένα μπαράκι όπου τραγουδούσε μια φίλη του.

Αποφάσισε να κατηφορίσει με τα πόδια την Πατησίων. Η εικόνα ήταν αποκαρδιωτική, και τώρα τού φάνηκε χειρότερη από ποτέ. Τα μισά μαγαζιά είχαν κλείσει και σχεδόν κανείς δεν έμπαινε σ' αυτά που είχαν απομείνει, κι ας ήταν Παρασκευή απόγευμα. Ήταν και δύσκολο, μιας και σε όλο το μήκος του πεζοδρομίου είχαν εγκατασταθεί με τα στρωσίδια τους οι πρόσφυγες. «Πιο πέρα», φώναζε μια πωλήτρια στην οικογένεια που ξάπλωνε μπροστά στην πόρτα της, και είχε αναλάβει να τους βοηθήσει, μετακινώντας τις κουβέρτες δυο μέτρα πιο κει. Τα μωρά της οικογένειας δεν καταλάβαιναν τις προτροπές της και συνέχιζαν να παίζουν με μια διαλυμένη τυρόπιτα κάτω απ' τα φώτα της βιτρίνας.

Περνώντας έξω από ένα καπνισμένο νεοκλασικό, σκόνταψε στ' απλωμένα πόδια κάποιου που έμοιαζε λιπόθυμος. Δυο κουρελήδες ήταν πεσμένοι πάνω

του και προσπαθούσαν να τον συνεφέρουν μιλώντας μιαν άγνωστη γλώσσα. Ο ένας απ' τους δυο τράβηξε τον Νικόλα από το μπατζάκι, φωνάζοντας «ντόκτορ, ντόκτορ», και έδειξε τον αναίσθητο στο πεζοδρόμιο. Κοίταξε αμήχανα γύρω του. Κόσμος περνούσε, κά-ποιοι σταματούσαν για λίγο και συνέχιζαν. Προσπά-θησε να γλιτώσει από τη μέγγενη του ξένου χεριού, που είχε γραπώσει το παντελόνι του και δεν τον άφη-νε να φύγει. Δεν είχε εμπιστοσύνη σ' αυτά τα βρόμι-κα, αγριεμένα πρόσωπα. Τότε σαν από μηχανής θεός εμφανίστηκε στο αντίθετο ρεύμα ένα βανάκι εθελ-οντικής αιμοδοσίας και καβάλησε το πεζοδρόμιο στο ύψος της Τοσίτσα. «Ντόκτορ!», φώναξε στους ξένους, δείχνοντας προς τα κει και, εκμεταλλευόμενος την έκπληξή τους, αποδεσμεύτηκε και έφυγε τρέχοντας. Σταμάτησε να πάρει ανάσα μόνον όταν έφτασε στον κήπο του Μουσείου, που είχε καταληφθεί από τους νεοφερμένους. Είχαν στήσει σκηνές σε κάθε σπιθαμή ελεύθερου εδάφους, και οι πιο τολμηροί είχαν αρχί-σει να σκαρφαλώνουν στα σκαλιά των Προπυλαίων. Πιο κάτω, στα κιγκλιδώματα του σφραγισμένου Πο-λυτεχνείου, ανέμιζαν κουρελιασμένα συνθήματα για την ένωση των εργατικών δυνάμεων και τη συναδέλ-φωση των λαών.

Έστριψε στη Στουρνάρη με γρήγορο βήμα και με τα χέρια στις τσέπες του μπουφάν. Δεν ήθελε να κοι-τάζει κανέναν στα μάτια, δεν ήθελε να δίνει στίγμα. Όταν έφτασε στην πλατεία, πήρε βαθιά ανάσα. Δυο τρία παιδιά έκαναν κούνια στη μικρή παιδική χαρά. Ο Κυριάκος τον περίμενε στο «Διπλό» και είχε ήδη

παραγγείλει για λογαριασμό του. Θυμόταν ακόμη τον καφέ που προτιμούσε ο φίλος του.

Τσεσμέ, 10 Νοεμβρίου 2015

Μας είπαν να βάλουμε όσα περισσότερα ρούχα μπορούμε και να κρατήσουμε πάνω μας μόνο μια ελαφριά τσάντα για τον ώμο και το κινητό μας τυλιγμένο σε σακούλα. Τα υπόλοιπα πράγματα θα μείνουν πίσω, δεν υπάρχει χώρος στο καΐκι. Κάνει κρύο και τα κύματα της θάλασσας ακούγονται απειλητικά. Ο Φατίχ είναι ενθουσιασμένος, λογικό, είναι δώδεκα χρονών και τα βλέπει όλα σαν μια μεγάλη περιπέτεια. Χαίρομαι τώρα που εδώ και δυο χρόνια τον έστελναν οι γονείς μας σ' εκείνη την πισίνα και κάτι έμαθε από κολύμπι. Φοβάμαι πολύ για λογαριασμό του, έχω την ευθύνη του. Γιατί δεν θέλησαν η μάνα και ο πατέρας να έρθουν μαζί μας; Στο φως των φακών βλέπω τη Σιράν που έχει ανοίξει τη βαλίτσα της και βγάζει τρεις φούστες και ένα μπλουτζίν. Τα φοράει όλα το ένα πάνω απ' το άλλο, κι επίσης τη χοντρή κόκκινη ζακέτα που της χάρισα πέρσι και μετά ξανά το γαλάζιο παλτό της. Πόσο τής πάει το γαλάζιο! Βλέπω και τον Εμίρ, έχουν μεγαλώσει τα γένια του, έχει μαυρίσει το μάτι του και δεν μας μιλάει. Με τον Εμίρ καθόμασταν δέκα χρόνια στο ίδιο θρανίο. Τώρα έχει βγάλει το Κοράνι, έχει καθίσει πάνω στη βρεγμένη άμμο και μοιάζει να προσεύχεται. Κουνάει τα χείλη του πολύ γρήγορα, το κεφάλι

λι του τρέμει, τα χέρια του σφίγγουν κάτι μέσα στις τσέπες του, δεν μιλούν έτσι οι άνθρωποι στον Θεό. Δεν ξέρω σε ποιον μιλάει ο Εμίρ. Ο άνθρωπος με τις μαύρες γαλότσες, που γι' αυτόν μάς είπε ο Ιμράν, έχει τραβήξει τη βάρκα στην άκρη του κύματος και μας φωνάζει. Δίπλα του ένας άλλος με μια δεύτερη βάρκα. Μα πόσους χωράνε αυτά τα πλοιάρια, σαράντα, πενήντα; Εμείς εδώ είμαστε τουλάχιστον εκατόν ογδόντα άτομα. Του δείχνω τα χαρτιά μου και την απόδειξη που μου έδωσε ο Ιμράν για μένα και τον αδελφό μου. Πιάνω από το χέρι και τον Φατίχ και τη Σιράν. «Όχι αυτή», λέει ο άνθρωπος. «Τι εννοείς;», φωνάζω. «Ως εδώ» και βάζει το χέρι του στην πλάτη του Φατίχ. «Είστε οικογένεια. Η κοπέλα είναι ξένη». «Δεν είναι ξένη, είναι η μνηστή μου», φωνάζω. «Η κοπέλα πάει από χει», μου λέει, «μαζί με τους άλλους». Και σπρώχνει τη Σιράν προς την άλλη ομάδα. Η Σιράν βάζει τα κλάματα, κι εγώ κάνω να τρέξω προς το μέρος της. Ο άνθρωπος βάζει το πιστόλι του στο μέτωπο του Φατίχ. «Θα κάνεις ό,τι σου πω», μου λέει. Η κοπέλα πάει από χει. «Μπες μέσα να φεύγουμε».

Αθήνα, 12 Νοεμβρίου 1940

Εκείνο το μεσημέρι, ο Γιώργος Λίτοβας άργησε να επιστρέψει από τη δουλειά. Όταν άφησε το γραφείο, ήταν ήδη τρεις και μισή, κι όμως δεν του έκανε καρδιά να φύγει, γιατί κλωθογύριζε ήδη μες στο μυαλό

του τις ενέργειες που έπρεπε να προγραμματίσει και να φέρει εις πέρας μέσα στις επόμενες εβδομάδες, και θα ήθελε, πριν αφήσει τον χώρο εργασίας του, να έχει ολοκληρώσει το σχέδιο στο μυαλό του με κάθε λεπτομέρεια. Η εμπιστευτική εγκύκλιος του Υπουργείου ήταν ξεκάθαρη. Έπρεπε το συντομότερο δυνατό να ενεργοποιηθεί η επιτροπή απόκρυψης, να προσληφθούν έκτακτοι εργάτες, να προμηθευτούν κιβώτια και σάκους άμμου, γύψο, ξύλα και σιδηροδοκούς, σύμφωνα με τις ακριβείς οδηγίες της εγκυκλίου. Είχε πάντοτε επίγνωση της μεγάλης ευθύνης που συνόδευε τη θέση του και της μεγάλης τιμής που είχε γίνει σ' αυτόν, έναν πρόσφυγα που είχε έρθει από την Οδησό μόνο με τα ρούχα που φορούσε, πριν από είκοσι τρία χρόνια. Ποτέ άλλοτε όμως δεν είχε νιώσει τόσο μεγάλο το βάρος στην ψυχή του. Με βαριά καρδιά, και μόνο για να μην επιβαρύνει τη γραμματέα του και τον φύλακα που τον περίμεναν για να τελειώσουν τη βάρδια τους, έβαλε το καπέλο του, κούμπωσε το παλτό του και βγήκε αργά αργά στην Μπουμπουλίνας. Καθώς έφτανε στην Πατησίων, σταμάτησε στο περίπτερο ν' αγοράσει εφημερίδα. Οι νίκες διαδέχονταν η μια την άλλη στο μέτωπο της Αλβανίας. Φαινόταν απίθανο να υποχωρήσει το ελληνικό στράτευμα με τέτοια ορμή που είχε. Κι όμως η κυβέρνηση φοβόταν την ήττα και διέταζε αυτά που διέταζε.

Στο σπίτι η γυναίκα και η κόρη του τον περίμεναν ακόμη για το γεύμα. «Άκου, μπαμπά!», είπε η μικρή του Ευρυδίκη, που είχε κλείσει τα είκοσι και δεν ήταν πλέον μικρή, μόλις τον άκουσε να μπαίνει,

και έτρεξε στο χολ κραδαίνοντας ένα μάτσο χαρτιά. «Είναι η νέα τραγωδία του Σικελιανού, η Σίβυλλα. Άκου!».

Και άρχισε να διαβάζει, με την πιο καλή φωνή της: «Κανείς δεν θα ξεφύγει την γενιά του...».

Ο Λίτοβας την αγκάλιασε, αλλά δεν μπορούσε ούτε για μια στιγμή να συμεριστεί τον ενθουσιασμό της.

«Δεν είναι τόσο απλά τα πράγματα, Ευρυδίκη μου», της είπε απαλά κι έβγαλε το παλτό του. «Κάθε μέρα σκοτώνονται νέοι άνθρωποι εκεί πέρα. Καλές όλες αυτές οι ιδέες και αξιοσέβαστος ο Σικελιανός σου, αλλά κάπως σαν να υπερβάλλει μου φαίνεται. Και σ' το λέω εγώ αυτό, που ξέρεις τι σημαίνει για μένα η αρχαιότητα».

«Αφήστε τα λόγια κι ελάτε να φάμε, επιτέλους», φώναξε η γυναίκα του από την τραπεζαρία. «Πάγωσε η σούπα σας!».

Καθώς έτρωγαν, η Ευρυδίκη εξακολούθουσε να κελαιηδάει στίχους του αγαπημένου της ποιητή. Σηκώθηκε, μάλιστα, και άρχισε να απαγγέλλει όρθια το δελφικό ύμνο.

«Δεν ξεκινάς καλύτερα την ύλη των εξετάσεων;», είπε η μητέρα της, προσπαθώντας αδέξια να κρύψει την περιφρόνησή της για τους ποιητές και τους χαραιοφάηδες. «Είσαι επί πτυχίω φέτος, μην το ξεχνάμε».

«Ποιες εξετάσεις και κουραφέξαλα!», κραύγασε η νεαρή. «Ποιος ξέρει πότε θ' ανοίξει η Ακαδημία και, τέλος πάντων, ποιος νοιάζεται τώρα για τα παιδαγωγικά. Εδώ ζούμε κοσμοϊστορικές στιγμές!».

Στο σημείο αυτό ο Λίτοβας ξερόβηξε και αποφάσισε να τους πει αυτό που τον απασχολούσε από το πρωί.

«Πράγματι. Μας ήρθε σήμερα εγκύκλιος από το Υπουργείο, εμπιστευτική. Ζητάνε να εξαφανίσουμε όλα τα αρχαία».

«Τι εννοείς;», απόρησε η γυναίκα του. «Πώς θα τα εξαφανίσετε;».

«Θα τα θάψουμε».

Αθήνα, 21 Νοεμβρίου 2015

Το τρόλει πέρασε μπροστά από το πάρκο των αλησμόνητων πατρίδων. Ο Νικόλας κοίταξε αδιάφορα, όπως πάντα, το γιγάντιο σύμπλεγμα με τις μητέρες, τους πατέρες και τα παιδιά που είχαν στραμμένο το βλέμμα στον ορίζοντα, προφανώς ατενίζοντας με τα μάτια της ψυχής τη χαμένη εστία τους.

Η μάνα του είχε ήδη στρώσει το καλό τραπεζομάντιλο στο παλιό προσφυγικό στη Νέα Φιλαδέλφεια. Οι γυναίκες της ζωής του τον περίμεναν στην πόρτα. Η Αρετούλα έπαιζε με τις γάτες στην αυλή και η κυρα-Αρετή κουβέντιαζε με τη Λένα, την πρώην του, κουνώντας το κεφάλι σαν να έλεγε, τα 'θελε και τα 'παθε. Σίγουρα μιλούσαν γι' αυτόν. Φαίνεται, η αδελφή του δεν είχε εμφανιστεί ακόμη, διαφορετικά θα συζητούσαν για τον καιρό. Η πρώην του τον ρώτησε τι ώρα θα έφευγε την επομένη και αν θα διανυκτέρευε στο σπίτι του αδερφού της στη Θεσσαλονίκη.

Δεν το είχε σκεφτεί. Έτσι κι αλλιώς δεν ένιωθε άνετα μπροστά στον αυτοδημιούργητο πρώην κουνιάδο του και την καλλιεργημένη σύζυγό του, που είχε μόλις κερδίσει ένα σημαντικό λογοτεχνικό βραβείο για το τελευταίο της μυθιστόρημα. Το σπίτι τους θα ήταν σίγουρα γεμάτο κόσμο και ήδη στολισμένο για τα Χριστούγεννα. Δεν είχαν παιδιά, αλλά κι αυτό ακόμα είχαν καταφέρει να το μετατρέψουν σε πλεονέκτημα, με τον άπειρο ελεύθερο χρόνο τους, το πεντακάθαρο και τακτοποιημένο σαλόνι τους και τις διακοπές σε ευρωπαϊκούς προορισμούς, χωρίς κουβαδάκια και παιδικά καθίσματα αυτοκινήτου. Έβλεπε στις ειδήσεις του Χρηματιστηρίου τη μετοχή της εταιρείας του Παύλου, που είχε επιβιώσει ακόμη και με τους τραπεζικούς ελέγχους κεφαλαίου. Είχε, μάλιστα, διαβάσει και το βιβλίο της Κυράννας, ένα μυθιστόρημα για τον Εμφύλιο, με αναφορές στο παρόν, καλοσχεδιασμένους χαρακτήρες, ευρηματική πλοκή και ανατροπές, και αριστοτεχνικά γραμμένο. Το είχε διαβάσει σε μια νύχτα, για να είναι ειλικρινής. Το είπε στη Λένα κι εκείνη συμφώνησε. Η μικρή αντιλήφθηκε την παρουσία του πατέρα της κι έτρεξε στην αγκαλιά του, κι εκείνη τη στιγμή ήρθε και η αδερφή του και τους φώναξε η μάνα να περάσουν στην τραπεζαρία. Το τραπέζι ήταν στρωμένο με τα καλά σερβίτσια, γαλάζια ανθάκια πάνω στη λευκή πορσελάνη. Η μικρή επαίνεσε την ομορφιά του, και η γιαγιά τής είπε, όπως κάθε φορά, πως τα πιάτα εκείνα τα είχε διαλέξει ο ίδιος ο παππούς, όταν ετοιμάζαν το σπιτικό τους. Είχαν πάει στο «Άκρον Ίλιον Κρυστάλ» και

τα είχε χρυσοπληρώσει ο Παντελής, κι έπειτα την είχε κεράσει σοκολατίνα στο «Zonar's». «Ήταν μερακλής και μεγαλόψυχος τότε ο παππούς», είπε η κυρία Αρετή. «Ναι, γι' αυτό μάς παράτησε», μурμουούρισε η Σοφία και συνέχισε να ανακατεύει τα γιουβαρλάκια χωρίς να τρώει μπουκιά. Το παράδειγμά της ακολούθησε και η μικρή, γιατί ξαφνικά θυμήθηκε πως αύριο ο μπαμπάς της έφευγε μακριά. Η κυρία Αρετή έβλεπε την εγγονή της λυπημένη και δεν ήξερε τι να της πει. Όπως δεν ήξερε τι να πει στα παιδιά της όταν ο άντρας της αποφάσισε να πάει στη Γερμανία πριν από τριάντα πέντε χρόνια. Η Σοφούλα της ήταν επτά χρονών και ο Νικόλας δεν είχε κλείσει τα πέντε. Το τελευταίο μεσημέρι πριν από την αναχώρηση του Παντελή είχαν καθίσει σ' αυτό το ίδιο τραπέζι, με το ίδιο τραπεζομάντιλο και τα ίδια πιάτα, και είχαν φάει αρνάκι στον φούρνο και σπιτική ταραμοσαλάτα, που άρεσε πολύ στον Παντελή. «Πάρε μας μαζί σου, μπαμπά», είπε η Σοφούλα και τον κοίταξε με τα μεγάλα μάτια της. Ο Νικόλας έκλαιγε. «Θα μας πάρει κοντά του σε λίγο καιρό», τους είπε η Αρετή. Ο Παντελής είχε βρει μια δουλειά στο Μόναχο, αλλά ο όρος ήταν να ταξιδέψει μόνος του. Οι εργοδότες δεν πλήρωναν σπίτι για όλη την οικογένεια. Θα έπρεπε να περιμένουν. Η Αρετή περίμενε υπομονετικά τα γράμματα από τη Γερμανία. Στην αρχή έρχονταν τακτικά, ένα κάθε βδομάδα, και ήταν γεμάτα εντυπώσεις και λόγια τρυφερά και νοσταλγία. Αλλά ούτε κουβέντα για επανένωση της οικογένειας, τα έξοδα ήταν δύσκολο να βρεθούν. Προς

το παρόν, η Αρετή έπρεπε να συνεχίσει τη μοδιστρική της και να κάνει υπομονή. «Πώς τα πηγαίνουν τα παιδιά στο σχολείο;». «Πολύ καλά, αλλά τους λείπεις, Παντελή μου. Ως πότε;». «Υπομονή, Αρετούλα μου». Πέρασε έτσι ένας χρόνος ολόκληρος. Και ξαφνικά τα γράμματα αραιώσαν και μίκρυναν και κρύωσαν. «Τι κάνετε; Έστειλα έμβασμα πενήντα μάρκα. Βάλ' τα στην άκρη για τα σχολικά τους» – ήταν Σεπτέμβρης. «Κι εμείς; Ως πότε;», τον ρώτησε. Στα τηλέφωνα ήταν απόμακρος, μονολεκτικός. Το επόμενο γράμμα ήρθε έπειτα από δυο μήνες και έλεγε μόνο λόγια μισά. Πως άλλαξαν τα πράγματα και η κατάσταση ήταν περίπλοκη. Η ζωή ρευστή – και μικρή. Πρέπει να αρπάζεις την ευτυχία όταν τη βρίσκεις. Πρέπει να κόβεις τα σκοινιά που σε κρατάνε στα παλιά, που πια δεν έχουν νόημα. Τα παιδιά μεγαλώνουν και βρίσκεσαι πάλι μόνος σαν την καλαμιά – αλλά γέρος. Κι άλλα τέτοια αλλόκοτα. Ποτέ ο Παντελής δεν μιλούσε με παρομοιώσεις και μεταφορές. Η Αρετή έκρυψε το γράμμα από τα παιδιά και το έδειξε στη φίλη της την Άννα, κι εκείνη διάβασε άμέσως αυτό που η Αρετή δεν μπορούσε ή δεν ήθελε να διαβάσει. «Βρήκε άλλη», της είπε. «Και δεν ξέρει πώς να σ' το φέρει». Πάνω σ' αυτό η Αρετή έλαβε γρήγορα τις αποφάσεις της. Άφησε τα παιδιά για λίγες μέρες στη μάνα της, άφησε κατά μέρος όλες τις παραγγελίες και πήρε το πρώτο τρένο για Θεσσαλονίκη κι από κει ίσια στο Μόναχο. Αποβιβάστηκε στο Χάουπτμπάνχοφ και κοίταξε γύρω της. Πιο μεγάλο σταθμό δεν είχε δει στη ζωή της, γεμάτο όμορφα μα-

γαζάκια και κόσμο τυλιγμένο καλά στα παλτά και τα κασκόλ. Ο Σταθμός Λαρίσης ήταν σαν κοτέτσι μπροστά του. Έξω έβρεχε – και τις δυο μέρες που έμεινε στην πόλη έβρεχε ασταμάτητα. Έβγαλε απ' την τσέπη του πανωφοριού της τον τελευταίο φάκελο με τη διεύθυνση του άντρα της και μπήκε σ' ένα ταξί. Έδωσε στον οδηγό το φάκελο. «Εκεί», του είπε με νοήματα. «Έλληνες», είπε ο οδηγός. «Γκάσταρμπάιτερ». «Μάλιστα», απάντησε η Αρετή, που είχε προλάβει να μάθει τις επίμαχες λέξεις από τις επιστολές του Παντελή. Το ταξί την άφησε σ' ένα απομακρυσμένο προάστιο γεμάτο εργατικές πολυκατοικίες, με έρημους δρόμους και φλαμουριές στα πεζοδρόμια. Η βροχή έπεφτε ήσυχα και βαριεστημένα, χωρίς ορμή, χωρίς να σχηματίζει ποταμάκια και να δυσκολεύει το περπάτημα. Η βροχή ήταν μέρος του τοπίου, μια άχρωμη καθημερινότητα. Στην είσοδο της πολυκατοικίας υπήρχε θυρωρός. Του έδειξε πάλι το φάκελο. «Βεγκγκεγκάνγκεν», είπε ο θυρωρός κουνώντας το κεφάλι πάνω κάτω, κι εκείνη δεν κατάλαβε ούτε τη λέξη με τα τέσσερα «γκ», ούτε το νεύμα, που το πέρασε για «ναι». Ο σπλαχνικός θυρωρός έβγαλε ένα χαρτί από το συρτάρι του και της έδειξε το όνομα του άντρα της γραμμένο στα γερμανικά και δίπλα μια άλλη διεύθυνση. Η Αρετή κατάλαβε πως η Άννα είχε πέσει μέσα και κοίταξε τον θυρωρό αποκαμωμένη, έτοιμη να σωριαστεί. Και επειδή στους Γερμανούς δεν αρέσουν οι ξαφνικές λιποθυμίες, ο θυρωρός τσακίστηκε να της φέρει καρέκλα και να καλέσει ένα άλλο ταξί για να την πάει όπου ήθελε. Έτσι βρέθηκε στη

νέα διεύθυνση του Παντελή, που δεν είχε εργατικές πολυκατοικίες, αλλά όμορφες μονοκατοικίες με κήπους και φαρδιούς δρόμους με καινούργια αυτοκίνητα. Στον κήπο του συγκεκριμένου σπιτιού, δίπλα στα σκαλιά της εισόδου, υπήρχε μια τεράστια βελανιδιά και στο πιο γερό κλαδί της κρεμόταν μια ξύλινη κούνια. Πάνω στην κούνια κάποιος είχε αφήσει μια κόκκινη ομπρέλα. Της άνοιξε μια κοκκινομάλλα, πάνω κάτω στην ηλικία της, ένα κεφάλι ψηλότερη, μ' ένα χίπικο γαλάζιο φόρεμα και μαντίλι με κρόσια στο μέτωπο. «Ζι ζιντ;», ρώτησε η κοκκινομάλλα, και η Αρετή βρήκε το κουράγιο να ψελλίσει «Παντελής». Η Γερμανίδα κατάλαβε και την έμπασε μέσα. Δεν φαινόταν να ενοχλείται ιδιαίτερα με την επίσκεψή της, εκτός κι αν δεν ήξερε απολύτως τίποτα για την ελληνική οικογένεια του φίλου της και νόμιζε πως είχε έρθει για διακοπές στη Γερμανία η αδελφή του Παντελή. Την οδήγησε μέσα από έναν σκοτεινό διάδρομο σε μια σκεπαστή εσωτερική αυλή και την έβαλε να καθίσει στην καλύτερη κουνιστή πολυθρόνα. Από πάνω τους υπήρχε γυάλινη οροφή με μικρά τζαμάκια στα οποία χτυπούσαν απαλά η βροχή και τα φύλλα κάποιου κισσού. Τι όμορφο μέρος, σκέφτηκε η Αρετή και άπλωσε τα κουρασμένα πόδια της στο σακματάκι που της πρόσφερε η ξένη οικοδέσποινα. «Ιχ μπιν Μπριγκίτε», είπε εκείνη χαμογελαστή. «Ζι ζιντ;». «Ιχ μπιν Αρετή», απάντησε και την κοίταξε επίτηδες πολύ έντονα. «Ντι φράου. Η γυναίκα, ναι», έκανε η Αρετή. Οι δυο γυναίκες μέτρησαν η μια την άλλη, με προσοχή, αλλά χωρίς μίσος. «Παντελής;»,

ρώτησε πάλι η Αρετή, κι εκείνη την ώρα πρόβαλε στο άνοιγμα της πόρτας ο άντρας της, κι από την έκπληξη πέταξε κάτω και το παλτό και την ομπρέλα του. «Έχεις επισκέψεις», του είπε η ξένη και τους άφησε μόνους. Τόσο σίγουρη ήταν για τον εαυτό της η σκρόφα. Και είχε δίκιο. Ο Παντελής άλλαξε χίλια χρώματα, έκανε να την αγκαλιάσει, αλλά τα χέρια του έπεσαν στο πλάι σαν μαραμμένα κλαδιά, έκανε να καθίσει στο σκαμνάκι στα πόδια της, αλλά εκείνη τον έσπρωξε και τον έριξε στο πάτωμα, κι εκεί έμεινε ο Παντελής, με το κεφάλι κάτω, και της είπε, χωρίς να την κοιτάζει, πως δεν μπορούσε πια να γυρίσει πίσω, πως θα τους έστελνε ό,τι είχαν ανάγκη, γιατί είχε βρει δουλειά στο εργοστάσιο του πατέρα της Μπριγκίτε και τον πλήρωναν αρκετά καλά, πως τα παιδιά θα είχαν έναν λόγο να έρθουν στη Γερμανία για σπουδές όταν μεγαλώσουν και θα ήταν ευπρόσδεκτα και, με λίγα λόγια, το ποτάμι τον είχε πάρει μακριά και η ξενιτιά ήταν πολύ βαριά για τους ώμους του και βρήκε αποκούμπι στη γαλάζια αγκαλιά της Μπριγκίτε, που μιλούσε και κοιτούσε και αγαπούσε ελεύθερα και μ' άλλον αέρα και, με λίγα λόγια, το 'ριξε πάλι στις παρομοιώσεις και τις μεταφορές, και η Αρετή βρήκε τη δύναμη να σηκωθεί από την κουνιστή πολυθρόνα, να του δώσει ένα χαστούκι, όπως όφειλε, και να βρει μόνη της την έξοδο. Ευτυχώς που είχε πει στο ταξί να περιμένει. Παραδόξως δεν πήγε αμέσως στον σταθμό για το ταξίδι της επιστροφής. Έμεινε ακόμη μια μέρα στο Μόναχο, και μάλιστα σε καλό ξενοδοχείο στη Μαρίενπλατς, είδε τα

αξιοθέατα, μέχρι και στην Όπερα πήγε, κι έπειτα γύρισε στη Νέα Φιλαδέλφεια και είπε στα παιδιά της να ξεχάσουν τον πατέρα τους. Και νόμιζε πως τα είχε καταφέρει, μέχρι που ο Νικόλας τής ξεφούρνισε πριν από δυο βδομάδες πως φεύγει για Γερμανία. Έπιασε την καρδιά της και ρώτησε αν είχε συνεννοηθεί με τον πατέρα του. «Πώς σου 'ρθε αυτό», έκανε εκείνος. «Ούτε που το σκέφτηκα. Πάω Βερολίνο για μια συνέντευξη στο πανεπιστήμιο». «Κι αν δεν προκύψει κάτι από αυτό;». Η Αρετή είχε μάθει να μιλάει ωραία παρακολουθώντας χρόνια τώρα με προσήλωση τα δελτία ειδήσεων. «Εκεί έχει τόσες ευκαιρίες. Έχω κανονίσει τα πάντα. Έχω στείλει κι άλλα βιογραφικά». Που ήταν ψέμα. «Μα δε φεύγουν οι άνθρωποι έτσι για τα ξένα, χωρίς να έχουν κλείσει τη δουλειά», διαμαρτυρήθηκε ξέπνοα η μάνα, γιατί μέσα της έτρεμε πως την είχε κλείσει τη δουλειά με τον πατέρα του και της έλεγε ψέματα. Αλλά ο γιος της την κοίταξε για λίγο χωρίς να μιλάει, σαν να την επιτιμούσε που δεν τον καταλάβαινε. «Δεν ξέρω τι άλλο να κάνω», είπε μετά σκύβοντας το κεφάλι. «Έχεις παιδί εδώ, Νικόλα», του θύμισε. «Και ίσως να τα ξαναβρίσκατε με τη Λένα. Τα πράγματα αλλάζουν. Από μέρα σε μέρα μπορεί να γίνει η επανεκκίνηση. Να βρεις μια θεσούλα να χωθείς κι εσύ». Της χαμογέλασε. «Πολύ ονειρεύεσαι», της είπε. «Νομίζεις πως είναι καλό να με βλέπει έτσι καταθλιπτικό το παιδί μου; Όσο για τη Λένα, μην ελπίζεις. Δεν υπάρχει περίπτωση. Είναι πολλά τα θέματα. Δεν είναι μόνο η δουλειά». «Δηλαδή, ποια θέ-

ματα, παιδί μου;». Της χαμογέλασε πάλι, αλλά δίχως χάρη. «Μην επιμένεις, μάνα. Πρέπει να φύγω». «Κατάλαβα πολύ καλά», είπε τότε εκείνη. «Σε τραβάει το αίμα». «Τι εννοείς;». «Τίποτα». Αυτό το τίποτα των γυναικών. «Να, όπως τον πατέρα σου, έτσι σε τραβάει κι εσένα το αίμα».

Τον κοίταξε τώρα που χάιδευε το κεφάλι της κόρης του και προσπαθούσε να την κάνει να γελάσει. Μα ο Νικόλας της δεν είχε χιούμορ, όλοι το ήξεραν. Ούτε ένα ανέκδοτο δεν ήξερε να λέει σωστά. Ήταν πάντοτε παιδί συνεργάσιμο, σοβαρό, υπερβολικά φρόνιμο, έλεγαν οι καθηγητές στο σχολείο, ας χαμογελάσει και λιγάκι, ας κάνει κι αυτός καμιά βλακεία. Βλακείες έκανε αρκετές, αλλά όχι όπως τις εννοούσαν οι δάσκαλοι. Καταρχήν πήγε κι έγινε φιλόλογος, λες και λείψανε οι φιλόλογοι στην Ελλάδα. Κανένα μέλλον με την επετηρίδα, καμιά τύχη και με τον διαγωνισμό του ΑΣΕΠ. Όλο κάτι συνέβαινε και έβγαινε από τις λίστες των διοριστέων. Μετά πήγε και παντρεύτηκε τη Λένα, χρυσό κορίτσι, αλλά εντελώς διαφορετική. Πρακτική, προσγειωμένη, με τον αέρα της επιτυχίας. Όπως εκείνος ο Παύλος, ο αδερφός της. Άλλη πάστα ανθρώπων. Δεν κοιτούσαν ποτέ πίσω, δεν αναμασούσαν τα περασμένα, δεν κλαψούριζαν με τις συμφορές και τις ατυχίες, ούτε ένιωθαν κανέναν φόβο για το μέλλον. Έβλεπαν μόνο το εδώ και το τώρα. Και κατά τρόπο παράξενο, το εδώ και το τώρα τούς αντάμειβαν. Οι συμφορές και οι ατυχίες λοξοδρομούσαν και πήγαιναν να χτυπήσουν άλλες πόρτες. Ακόμα και το διαζύγιο με τον Νικόλα το

είχε πάρει ψύχραιμα και πολιτισμένα η Λένα. «Άκου να δεις», του είχε πει. «Να τα βάλουμε κάτω τα πράγματα». «Κατάλαβα», είχε πει εκείνος, «θέλεις να χωρίσουμε». Τα έβαλαν κάτω και διαπίστωσαν κοινή συναινέσει τα αυτονόητα. Η Λένα θα κατάφερνε να τα βγάλει πέρα με το παιδί, μάλλον καλύτερα χωρίς αυτόν, μιας και το δικό του καταποντισμένο ηθικό μόνο κακό μπορούσε να τους κάνει.

«Μη φοβάσαι», είπε στην κόρη του κοιτώντας αλλού. «Θα γυρίσω».

Μα είχε ήδη φύγει.

Κάποιο νησί στο Αιγαίο, 11 Νοεμβρίου 2015

Κοντεύει να ξημερώσει. Μου έδωσαν ένα στεγνό μπουφάν και μια κουβέρτα. Τον Φατίχ τον τύλιξαν με σελοφάν, σαν μωρό παιδί. Κάθομαι πάνω στις βρεγμένες πέτρες, ο Φατίχ έχει κουλουριαστεί δίπλα μου και κοιμάται. Λίγο πιο πέρα έχουν πετάξει τα σωσίβια. Μόλις είδαμε τα φώτα, άρχισε η βάρκα να μπάζει νερά. Ήταν πίσσα σκοτάδι. Οι άνθρωποι που ήξερε ο Ιμράν μπήκαν σ' ένα φουσκωτό και μας άφησαν μόνους. Οι γυναίκες άρχισαν να ουρλιάζουν. Το ξέραμε πως έτσι θα γινόταν. Το είχαμε πάρει απόφαση. Πίσω μας δεν υπήρχε τίποτα. Ένα μωρό έκλαιγε. Το ίδιο μωρό που τώρα το βυζαίνει η μάνα του καθισμένη στον βράχο. Μια άλλη φωνάζει το παιδί της και δεν το βρίσκει. Ένας φωνάζει τη γυναίκα του. Εγώ δεν μπορώ να φωνάξω. «Η βάρ-

κα της Σιράν τράβηξε γι' άλλο νησί», έτσι μου είπαν. Δεν ξέρω πού είναι η Σιράν. Και κρυώνω τόσο πολύ. Ένας ντόπιος ψαράς έχει έρθει και μοιράζει σοκολάτες και τσιγάρα. Αν και δεν καπνίζω, παίρνω ένα και του ζητάω να το ανάψει. Αφήνω τον ζεστό καπνό να με γεμίσει, βήχω λιγάκι, έπειτα ο βήχας περνάει. Η καύτρα του τσιγάρου φωτίζει τη νύχτα μπροστά μου.

Θεσσαλονίκη, 22 Νοεμβρίου 2015

Όταν ο Νικόλας ήταν στο τελευταίο έτος, παρουσιάστηκε η ευκαιρία για ένα πρόγραμμα ανταλλαγής φοιτητών. Θα παρακολουθούσε για ένα εξάμηνο τις παραδόσεις στο Τμήμα Κλασικής Φιλολογίας της Σορβόνης, θα ζούσε το παρισινό όνειρο με μια υποτροφία και, όταν θα γύριζε, θα χρωστούσε τρία με τέσσερα μαθήματα. Σιγά το πράμα, είχαν πει όλοι. Ακόμη και η μητέρα του είχε συμφωνήσει, αν και τα έξοδα ήταν πολλά. Γαλλία, είχε σκεφτεί η Αρετή, χώρα πολιτισμένη, χώρα των φώτων, της μόδας και της υψηλής κουζίνας, Βίκτωρ Ουγκό, Υβ Σεν Λοράν και Κατρίν Ντενέβ. «Να πας και να μου φέρεις κι ένα μπουκαλάκι Ζιβανσί», του είπε. «Να πας με το Ιντερέιλ», του πρότειναν όλοι οι γνωστοί. «Θα γνωρίσεις όλη την Ευρώπη ταξιδεύοντας με τρένο. Με το αεροπλάνο δεν καταλαβαίνεις ταξίδι». Έτσι κι αλλιώς ο Νικόλας τα φοβόταν τα αεροπλάνα. Όπως φοβόταν και τα ταξίδια γενικώς, σε αντίθεση με τους

υπόλοιπους της γενιάς του, που περνούσαν τα καλοκαίρια με το σλίπιν μπαγκ στην πλάτη, αλωνίζοντας τα ευρωπαϊκά αξιοθέατα, ή ξεχνιόντουσαν μήνες ολόκληρους στα ξερονήσια του Αιγαίου, φορώντας χαϊμαλιά και κουτσοπαίζοντας στην κιθάρα Μάλαμα και Θανάση Παπακωνσταντίνου. Κι επειδή όλοι τον πίεζαν να μη χάσει την ευκαιρία, έκανε αίτηση, πήρε την υποτροφία, έφτιαξε ένα σάκο με τα απαραίτητα και προμηθεύτηκε ένα εισιτήριο Ιντερέλ για μια βδομάδα, Βενετία-Παρίσι. Στην Ιταλία θα πήγαινε με το πλοίο. Την παραμονή της αναχώρησης βγήκε με κάποιους φίλους για να τους αποχαιρετήσει, ήπιαν μέχρι αναισθησίας και τον κουβαλήσανε σπίτι τα ξημερώματα. Έχασε κάμποσα λεωφορεία για Πάτρα και όταν, επιτέλους, βρέθηκε στον σταθμό του Κηφισού, με την ψυχή στο στόμα και καθώς έψαχνε να βρει τον διάδρομο 35, απ' όπου αναχωρούσε το επόμενο πούλμαν, και δεν κοίταζε μπροστά του, έπεσε πάνω σ' έναν Αλβανό που πουλούσε ρολόγια και πανικοβλήθηκε. «Θέλεις ένα ρολογάκι για την κοπέλα σου», τον ρωτούσε ο άνθρωπος, κι αυτός νόμιζε πως άκουγε, «θέλεις να χάσεις κι άλλο χρόνο απ' τις σπουδές σου, θέλεις να χάσεις τέσσερα μαθήματα για μια ανοησία, για μια φαντασίωση, τι νομίζεις δηλαδή πως θα γίνει στο Παρίσι, ακούς Παρίσι και γεμίζει το κεφάλι σου όνειρα, Εστία-σχολή-καφέ θα είναι η ζωή σου, πώς το λένε οι Γάλλοι, μετρό-μπουλό-ντοντό, οι γκόμενες εσένα λες να περιμένουνε για να πέσουν, και ποιος είσαι εσύ που θα σε κοιτάξουν οι Γαλλίδες και οι Γερμανίδες, ένας ψωροέλληνας,

ένας φτωχός συγγενής, κι ας είσαι απ' τη χώρα που γέννησε την κλασική φιλολογία τους, θα καταλήξεις να κάνεις παρέα αποκλειστικά με μπακούρηδες Έλληνες και θα πίνετε χειροποίητο φραπέ στην Εστία, μιλώντας πότε για τις ψωνισμένες ξένες και πότε για τους σοβινιστές καθηγητές». «Σιγά την εμπειρία», είπε στον άναυδο Αλβανό και έκανε μεταβολή προς την πιάτσα των ταξί για να γυρίσει σπίτι.

Το Ιντερσίτι για Θεσσαλονίκη σταμάτησε στη Λάρισσα για πέντε λεπτά. Μόνο δύο καινούργιοι επιβάτες μπήκαν στο βαγόνι του. Μια μαυροφόρα ξερακιανή κοπέλα, που κουβαλούσε δύο υπερμεγέθεις μαύρες βαλίτσες και κατευθύνθηκε προς το βαγόνι του μπαρ, χτυπώντας όλους τους αγκώνες που βρέθηκαν στο διάβα των αποσκευών της, και ένας γκριζομάλλης με κόκκινο μακρύ παλτό, μπλε ναυτικό σκούφο και κίτρινες γαλότσες. Ο πολύχρωμος άνθρωπος ήρθε και κάθισε απέναντί του, λες και δεν υπήρχαν άλλες θέσεις. Κοίταξε γύρω του και έσκυψε εμπιστευτικά προς το μέρος του Νικόλα:

«Ευτυχώς έφυγε», του ψιθύρισε.

Ο Νικόλας τον κοίταξε απορημένος.

«Το μαυροπούλι που μπήκε μαζί μου, δεν το είδες;», συνέχισε τον ψίθυρο ο άλλος, σκύβοντας ακόμα περισσότερο. «Σκέτη γρουσουζιά».

Ο Νικόλας θεώρησε καλό να συμφωνήσει κουνώντας το κεφάλι. Δεν πίστευε στα κοράκια και στις μαύρες γάτες, αλλά με τους δεισιδαίμονες δεν έχει νόημα να τα βάζεις. Ο απέναντι αναστέναξε ανακουφισμένος, έβγαλε τις κίτρινες γαλότσες και τις έβαλε

σε μια ζαρωμένη πλαστική σακούλα που είχε στην τσέπη του. Από το σχολικό σακίδιο που κουβαλούσε έβγαλε ένα ζευγάρι μπλε καστόρινα μποτάκια και τα φόρεσε με αργές κινήσεις, προφανώς περήφανος για την ομορφιά τους. Κατόπιν έβγαλε και το μακρύ παλτό, πήρε ένα βιβλίο από τη μεγάλη τσέπη του, δίπλωσε το πανωφόρι προσεκτικά και το βόλεψε στο ράφι πάνω από τα κεφάλια τους. Από μέσα φορούσε μπλε μάλλινο παντελόνι, γιλέκο και φουλάρι πάνω στο λευκό πουκάμισο. Άνοιξε το βιβλίο στην πρώτη σελίδα και βυθίστηκε αμέσως στην ανάγνωση. Ο Νικόλας προσπάθησε να διαβάσει τον τίτλο. Ήταν ο *Ηλίθιος* του Ντοστογιέφσκι. Αμέσως ο συνταξιδιώτης του αναβαθμίστηκε στα μάτια του. Αποφάσισε να του πιάσει την κουβέντα.

«Ωραία σύμπτωση», είπε.

Ο άλλος σήκωσε τα μάτια απ' το βιβλίο.

«Εννοώ», συνέχισε ο Νικόλας, «ότι και το βιβλίο που διαβάζετε αρχίζει με μια τυχαία συνάντηση δύο αγνώστων ανδρών σε ένα τρένο, η οποία συνάντηση αποδεικνύεται εν τέλει μοιραία».

Ο άλλος τινάχτηκε κι έκλεισε το βιβλίο.

«Αχ, μη λέτε τέτοιες κουβέντες», έκανε απελπισμένος. Σηκώθηκε, έκανε μια περιστροφή γύρω από τον εαυτό του και ξανακάθισε.

Ο Νικόλας δεν άντεξε.

«Είστε λιγάκι δεισιδαίμων για κάποιον που διαβάζει *Ντοστογιέφσκι*», παρατήρησε χαμογελώντας. «Λέτε η συνάντησή μας να είναι γραμμένη από τη μοίρα;».

«Εγώ, πάντως, δεν το ξέρω», είπε ενοχλημένος ο άνθρωπος. «Εσείς το ξέρετε;».

«Όχι, ομολογώ».

«Φύλαγε τα ρούχα σου, να 'χεις τα μισά, νεαρέ μου...».

«Νικόλας».

«Ευτύχης», του έσφιξε το χέρι επιφυλακτικά ο άλλος.

«Με τέτοιο όνομα δεν θα έπρεπε να φοβάστε την κακοτυχία».

«Αχ, τι λόγια! Ακριβώς επειδή ο νονός μου είχε την έμπνευση να μου δώσει αυτό το όνομα, ακριβώς γι' αυτό φοβάμαι πως αυτή που λέτε, η κακοτυχία, μ' έχει βάλει στο μάτι και παραδοκεί στη γωνία. Όσο για τον Ντοστογιέφσκι σας, πρώτη φορά τον συναντώ. Το βιβλίο το κέρδισα σε μια λοταρία στο σχολείο της ανιψιάς μου. Και αν είναι να μιλάει για μοιραία και τα λοιπά, να μου λείπει το βύσσινο». Και άφησε το βιβλίο στο κάθισμα δίπλα του.

«Πάντως, αν κερδίζετε και σε λοταρίες, πάει να πει πως έπιασε τόπο το όνομα του νονού σας», συνέχισε το δούλεμα ο Νικόλας.

Ο άνθρωπος τον κοίταξε καλά καλά και μίλησε με πολύ σοβαρό ύφος.

«Άκου να δεις, παιδάκι μου. Αυτό ακριβώς είναι που με φοβίζει. Από μικρός κέρδιζα συνέχεια στα ζητήματα της τύχης. Πέντε χρονών παιδί έπαιζα γκρινιάρη με τις αδελφές μου και έφερνα όλο εξάρεις. Στην τριάντα μία που παίζαμε οικογενειακώς παραμονή Πρωτοχρονιάς δεν καιγόμουν ποτέ. Στο

κρατικό λαχείο είχα έρθει επτά φορές στους λήγοντες και είχα κερδίσει τα καλύτερα παιχνίδια σε κάθε εκδήλωση που κάνανε στη δουλειά του πατέρα μου. Στις απολυτήριες εξετάσεις του λυκείου έπαιξα τις απαντήσεις κορώνα γράμματα και έγγραφα δεκαοχτώ. Στο Λόττο έχω κερδίσει δώδεκα φορές το πεντάρι. Λαχείο δεν τολμάω πια να αγοράσω, γιατί ξέρω πως κάτι θα μου 'ρθει κι από κει. Σε όλους τους διαγωνισμούς στο διαδίκτυο κερδίζω διαρκώς βιβλία, εισιτήρια για θέατρα και συναυλίες, σιντί και ό,τι βάλει ο νους σου. Δεν έχω τι να τα κάνω, οπότε τα πουλάω στους γείτονες και στους συναδέλφους που ενδιαφέρονται. Βγάζω ένα βοήθημα σεβαστό, εδώ που τα λέμε. Περιττό να σου πω ότι στο καζίνο μού έχουν απαγορεύσει την είσοδο. Το παλτό και το κουστούμι που φοράω τα κέρδισα στο χριστουγεννιάτικο μπαζάρ στη δουλειά μου. Δύο λαχνούς είχα αγοράσει, και οι δύο κληρώθηκαν. Δεν τολμάω να ξεμυτίσω από το σπίτι, πέφτω πάνω σε πεταμένα πεντάευρα και δεκάευρα στο πεζοδρόμιο. Να, και τώρα που με βλέπεις, ταξιδεύω χωρίς να έχω ξοδέψει ούτε ένα ευρώ. Μου τηλεφώνησαν από τον ΟΣΕ πριν από μια βδομάδα ότι κληρώθηκα ανάμεσα σε 35.000 τακτικούς επιβάτες του Προαστιακού και κέρδισα ένα εισιτήριο δύο εβδομάδων για την Ευρώπη. Τι στο καλό, είπα κι εγώ, αφού με κυνηγάει η τύχη στην Ελλάδα, ας πάω να δοκιμάσω τι γίνεται κι έξω. Και να 'μαι. Μα ήταν ανάγκη να πέσω πάνω σ' αυτήν τη μαυροφόρα; Ποιος ξέρει τώρα τι με περιμένει».

«Σκεφτείτε κι εμένα», είπε ο Νικόλας. «Μπορεί να μην είμαι και τόσο γουρλής. Τι ήρθατε και καθίσατε δίπλα μου;».

Ο Ευτύχης τον κοίταξε έκπληκτος.

«Αυτό δεν το είχα σκεφτεί. Έχεις λόγους που το λες;».

Ο Νικόλας του αφηγήθηκε μέσες-άκρες τη ζωή του.

«Εντάξει είσαι», είπε ο Ευτύχης. «Και τι ώρα φεύγεις για Βελιγράδι;».

«Στις εφτά και πέντε».

Όχι, δεν είχε πού να κοιμηθεί και ούτε σκόπευε να κοιμηθεί. Θα έβγαινε μια βόλτα να τσιμπήσει κάτι και να πιει σ' ένα ωραίο μαγαζί. Την ανατολή δεν θα προλάβαινε να τη δει από την παραλία. Όχι, δεν είχε αντίρρηση να περάσουν μαζί κάποιες ώρες έως το ξημέρωμα. Πάνω σ' αυτό ο Ευτύχης έκλεισε τα μάτια και αμέσως αποκοιμήθηκε. Ο Νικόλας πήρε το σακίδιό του και πήγε στο μπαρ για καφέ. Με το αχνιστό πλαστικό ποτήρι στις χούφτες κάθισε σ' ένα τραπεζάκι στο παράθυρο. Θα πλησίαζαν στην Κατερίνη. Μια γυναίκα μ' ένα κοριτσάκι στην αγκαλιά διέσχισε το βαγόνι. Ο Νικόλας θυμήθηκε μια φορά που είχαν πάει στον Βόλο με το τρένο, όταν η Αρετή ήταν δυο χρονών, τα Χριστούγεννα του 2012. Τους είχε πάρει και τους τρεις ο ύπνος, κι όταν έφτασαν στη Λάρισα, είδαν κι έπαθαν να προλάβουν να κατέβουν πριν ξεκινήσει πάλι το τρένο. Είχαν περάσει όμορφα τότε. Τη μέρα των Χριστουγέννων είχαν ανεβεί στο Πήλιο, στη Μακρυνίτσα, και είχαν κάνει

με τα πόδια τα δυο χιλιόμετρα μέχρι την Πορταριά. Είχε χιονίσει πριν από δυο μέρες και ο δρόμος γλιστρούσε, μα δεν τους ένοιαζε. Τίποτε δεν τους ένοιαζε τότε. Έφτασαν στο σημείο που ο δρόμος περνάει πάνω από μια ρεματιά με τεράστιους βράχους και πλατάνια. Ήταν όλα κάτασπρα. Πριν το καταλάβουν, η μικρή έδωσε ένα σάλτο και όρμησε μέσα στο ρέμα να φτιάξει χιονάνθρωπο. Με το πρώτο βήμα που έκανε, βούλιαξε ολόκληρη μέσα στο χιόνι. Την τράβηξαν έντρομοι, μα εκείνη γελούσε. Δεν είχε προλάβει να βραχεί, κι άρχισε να κλαίει μόνο όταν την έβγαλαν με το ζόρι στο οδόστρωμα. Στην Πορταριά ήπιαν ζεστή σοκολάτα κι έφαγαν σ' ένα ωραίο εστιατόριο στην πλατεία. Μύριζε ξύλο και λιβάνι ο τόπος. Της αγόρασαν και μια σκαλιστή φλογέρα. Δυστυχώς είχαν ξεχάσει τη φωτογραφική μηχανή και δεν έμεινε καμία εικόνα από εκείνη την υπέροχη μέρα. Σταύρωσε τα χέρια πάνω στο τραπεζάκι, έγειρε το κεφάλι και τον πήρε ο ύπνος. Τον ξύπνησε με φωνές και σκουντιές ο Ευτύχης. Είχανε φτάσει, το τρένο ετοιμαζόταν να αποσυρθεί.

Στην αποβάθρα τον διαπέρασε αμέσως η υγρασία της Θεσσαλονίκης. Μπήκαν στο μοναδικό λεωφορείο που περίμενε, και σε όλη τη διαδρομή για το κέντρο ήταν σιωπηλοί, νυσταγμένοι, παγωμένοι. Είχαν σηκώσει τον γιακά τους κι έτριβαν τις παλάμες τους να ζεσταθούν. Περνούσαν από σκοτεινούς δρόμους με σφραγισμένες αποθήκες και κλειστά μαγαζιά, λιγοστά μαγειρεία και μπαρ ανοιχτά, «Ο Μέγας Αλέξανδρος», «Κόπα Καμπάνα», «Ζετέμ». Μόνο όταν

έφτασαν στο ύψος της πλατείας Ελευθερίας, έλαμψε ο τόπος από τα φωτάκια που στόλιζαν τις αφίδες πάνω από την Εγνατία. Κατέβηκαν Αριστοτέλους και χώθηκαν στα σκεπαστά σοκάκια της παλιάς αγοράς. Ξαφνικά βρέθηκαν σ' έναν άλλον κόσμο. Τόσοι άνθρωποι, τόση φασαρία, μουσικές, φώτα, μυρωδιές, ρεμπέτικα, λαϊκά, έντεχνα τραγούδια ξεχύνονταν από κάθε πόρτα, εδώ δεν υπήρχαν σκοτούρες. Οι δυο ξένοι στάθηκαν αναποφάσιστοι, κοιτώντας μια τα μαγαζιά που τους προσκαλούσαν να καθίσουν και μια τις πανέμορφες κομψές γυναίκες που τους προσπερνούσαν.

«Εδώ είναι άλλη Ελλάδα», σχολίασε ο Ευτύχης και τον έσπρωξε να διαλέξουν ένα μεζεδοπωλείο με λιγότερους θαμώνες. Παράγγειλαν ντολμάδες, φασόλια γίγαντες, μπεκρή μεζέ και μισό κιλό κόκκινο κρασί.

«Να σε ρωτήσω κάτι αδιάκριτο», έκανε ο Ευτύχης ύστερα από την πρόποση. «Από ρευστό πώς τα πας;».

«Γιατί, βασίστηκες στην τύχη σου και δεν πήρες ούτε λεφτά μαζί σου;».

«Όχι, βρε άνθρωπε, απλά αναρωτιέμαι, τι σόι άνεργος και μετανάστης είσαι εσύ που, αντί να κλείσεις ένα φτηνό εισιτήριο με το αεροπλάνο κατευθείαν για Βερολίνο, ξεκίνησες να ξοδέφεις μια περιουσία σε τρένα, ξενοδοχεία και εστιατόρια».

«Δίκιο έχεις και ρωτάς. Λοιπόν, κατ' αρχήν, φοβάμαι τα αεροπλάνα. Το ξέρω ότι είναι γελοίο, ξέρω τις στατιστικές, αλλά κανείς δεν πρόκειται να με πεί-

σει για το αντίθετο. Μια μηχανή που πετάει δεν ήταν μέσα στα σχέδια της φύσης. Η ζωή σου εξαρτάται από μερικά μπουλόνια και λαμαρίνες, κι αλίμονο αν δεν είναι καλά βιδωμένα».

«Εμένα μου το λες; Εγώ δεν έχω μπει ποτέ μου σε αεροπλάνο. Δεν την προκαλώ εγώ την τύχη μου». Και ο Ευτύχης έφτυσε στον κόρφο του.

«Έπειτα», συνέχισε ο Νικόλας, «είναι και το άλλο. Όταν ήμουν είκοσι δυο χρονών, ήταν να κάνω ένα παρόμοιο ταξίδι με τρένο και να πάω στο Παρίσι για πέντε μήνες με το πανεπιστήμιο. Κώλωσα, όμως, και δεν πήγα ποτέ. Στην αρχή δεν το σκεφτόμουν, ήμουν ευχαριστημένος με το διδακτορικό, με τα ιδιαίτερα, με τη γυναίκα μου, που την είχα μόλις γνωρίσει. Αλλά καθώς περνούσαν τα χρόνια, άρχισε να μου μπαίνει το μικρόβιο. Και πώς θα ήταν η ζωή μου αν είχα πάει; αναρωτιόμουν. Μπορεί να ήταν διαφορετική. Τώρα που το πήρα απόφαση και τα βρόντηξα όλα –ποια όλα δηλαδή, όλα ήδη διαλυμένα είναι–, τώρα, τέλος πάντων, βούτηξα εξακόσια ευρώ που είχα στην άκρη για ώρα ανάγκης και είπα: θα το κάνω. Θα πάω στη Βενετία, βρε αδερφέ. Θα κάνω Χριστούγεννα στο Μόναχο, ίσως».

«Γιατί στο Μόναχο; Βερολίνο δεν πηγαίνεις;».

«Ναι, στο Μόναχο ζει ο πατέρας μου».

Δεν είπε περισσότερα. Έφαγαν κουβεντιάζοντας για ανώδυνα πράγματα, για την υγρασία, την παρατεταμένη καλοκαιρία, τις λοταρίες, τα Χριστούγεννα στη Γερμανία, το ασφαλιστικό, το βαρελίσιο κρασί και τις όμορφες περαστικές. Ο Ευτύχης επέμεινε

να πληρώσει όλο τον λογαριασμό και φεύγοντας του υποσχέθηκε πως θα τον πήγαινε στο καλύτερο μπαράκι της πόλης.

«Εκεί να δεις γυναίκες», του είπε κλείνοντας πονηρά το μάτι.

«Ντροπή σου», τον πείραξε ο Νικόλας, «τι θα πει η γυναίκα σου».

«Εγώ, παντρεμένος;», διαμαρτυρήθηκε ο Ευτύχης. «Δεν θα 'σαι με τα καλά σου. Τέτοια γρουσουζιά δεν θα την άντεχα. Εγώ είμαι ελεύθερο πουλί».

Και τον άρπαξε από το μπράτσο οδηγώντας τον μέσα από στενά και στενάκια, ώσπου έφτασαν μπροστά σ' ένα μικρό μαγαζί. Τα κόκκινα γράμματα που αναβόσβηναν στο τζάμι του παραθύρου έγραφαν «Lotus».

«Δεν πιστεύω να μ' έφερεις σε κωλάδικο;», έκανε ο Νικόλας.

«Γιατί, άσχημα θα σου έπεφτε; Αλλά όχι, μη φοβάσαι, δεν θα σε διαφθείρω εγώ. Άντε, πάμε να δεις».

Ήταν λες και ο χρόνος για εκείνο το μέρος είχε σταματήσει κάπου στο 1989. Όταν μπήκαν, έπαιζε το «Disintegration» των Cure. Μια ράβδος από νέον περιέτρεχε την μπάρα, κι άλλη μια τον καθρέφτη από πίσω. Όλο το υπόλοιπο μαγαζί ήταν σχεδόν σκοτεινό. Τέσσερα πέντε τραπέζια υπήρχαν κατά μήκος του τοίχου απέναντι από το μπαρ, και στο βάθος, δίπλα στην πόρτα της τουαλέτας, μια δεύτερη, μικρή μπάρα με τρία ψηλά σκαμπό. Το μέρος ήταν γεμάτο γυναίκες.